НООСФЕРНА ОСВІТА ЯК БІОАДЕКВАТНА МЕТОДИКА АВТЕНТИЧНОЇ ОСВІТИ

Плотнікова М. Ф.
кандидат економічних наук, доцент,
Поліський національний університет,
м. Житомир, Україна

Проілюстровано сутність та методичні прийми ноосферної освіти як біоадекватної методики. Наведено практичний досвід впровадження системи ноосферної совіти в умовах закладів освіти. Запропоновано формування механізмів ефективного навчання на основі середовищеформуючої діяльності, зокрема організації екологічних та родових поселень.

Ключові слова: *екологічні та родові поселення, методика, ноосферна освіта, позашкільна освіта, природовідповідне середовище освіти та виховання.*

The essence and methodological approaches of noospheric education as a bioaddative technique are illustrated. Practical experience of implementing the noospheric education system in educational institutions is presented. It is proposed to form mechanisms for effective training based on the environment of forming activities, in particular the organization of ecological and family homestead settlements.

Keywords: *ecological and family homestead settlements, methods, noospheric education, extracurricular education, nature-appropriate environment of education and upbringing.*

Проблема формування ноосферних уявлень у студентів співвідноситься з розумінням того, що людина, як і всі живі істоти, залежить від навколишнього середовища, і руйнування цього середовища створює несприятливу екологічну ситуацію, яка виникає як результат знищення флори і фауни і забруднення атмосфери, що в кінцевому підсумку призводить до глобальної ноосферної катастрофи. Вирішення вказаних проблем бачиться у формуванні ставлення до будь-якої форми життя на землі і в космосі та Всесвіту з любов'ю та прийнятті відповідальності на себе за майбутнє всієї системи, руйнування якої, безсумнівно, призведе до глобальної ноосферної катастрофи [1]. Суспільно-економічні процеси відіграють особливу роль у формуванні цього феномена.

Критичний аналіз наукових джерел ілюструє значний інтерес до розвитку питань ноосферної освіти з боку науковців України та світу. У багатьох дослідженнях описані загальні питання ноосферної освіти, орієнтовані на відносини «людина — ноосфера» (Андреолетті, Торренго, Субетто, Маслова, Вернадський). Автори відмічають великий вплив ноосферного

 10.34142//2708-4809.SIUTY.2022.120

виховання на духовну і ціннісну орієнтацію індивіда (Асіф, Кляйн), значення методики як когнітивного підходу (Фелдон, Георгіаді), механізму формування природовідповідного досвіду (Хайн-Лейхсенрінг), [3]. Однак ноосферна освіта як біоадекватна методика належним чином не розглядаються з позиції формування автентичного досвіду та залишкових знань. Вчені не намагаються пояснити цей феномен, ґрунтуючись на закономірностях співвідношення категорій одиничного, особливого і загального в пізнавальній діяльності студентів. Крім того, не розроблені технології їх формування. Тому метою дослідження є перевірка змісту визначення «ноосферна освіта» та розробка технології адаптації до викладання у студентів вищих навчальних закладів. Об'єктом дослідження є процес реалізації практики ноосферної освіти студентам вищих навчальних закладів. Предмет дослідження: технології формування ноосферних уявлень у студентів за допомогою природовідповідного підходу. Гіпотеза дослідження: формування ноосферних уявлень у студентів вищих навчальних закладів буде більш ефективним, якщо буде розроблена технологія, заснована на співвідношенні категорій одиничного, особливого і загального в умовах природи як середовищеформуючої системи. Відповідно до мети і гіпотези дослідження були сформульовані наступні цілі: 1) пояснити зміст категорії «ноосферна освіта» для студентів вищих навчальних закладів, заснованих на категоріях одиничного, особливого та загального в умовах природної середовищеформуючої системи; 2) визначити критерії, методи та рівні формування ноосферних уявлень у студентів вищих навчальних закладів.

Досягнення мети пов'язане з теоретичним аналізом основного напряму дослідження, який продемонстрував, що вчені ідентифікують різні аспекти визначення ноосферної освіти та ноосферного розвитку. Деякі автори розглядають це як рівень знань, який дозволяє визначити ноосферу як новий етап еволюції живої матерії, як перехід еволюції від її біологічної фази до соціальної та духовної (Андреолетті, Торренго, Вернадський), [2–3, 5]. Інші автори розглядають це як освітню діяльність студентів, спрямовану на розуміння ноосферної екології з точки зору єдності людини, природи, Всесвіту, простору та часу (Фарр, Верхаверт). У порівнянні з традиційними підходами, ми розглядаємо це визначення, засноване на співвідношенні одиничного, особливого і загального, і визначаємо його як вищу форму чуттєвого осягнення світу (одиничне), яка містить ноосферні узагальнення (загальне), інтерпретовані через творчу мову мистецтва і емоційно забарвлене ставлення до індивідуум до життя (особливе).

Особливе визначається у співвідношенні із загальним і одиничним забезпечує перехід від тези до антитези, а від них — до синтезу — опис основних особливостей ноосферної освіти студентів. Загальне характери-

зується як поєднання певних груп об'єктів, індикаторів, зв'язків, які допомагають ідентифікувати ноосферні закономірності в пізнанні природи, світу, Всесвіту і людства [4]. Ці категорії дозволяють глибше зрозуміти ноосферне значення об'єктів дослідження та врахувати справжній контекст освіти. Основним методом вивчення цього явища є освітній експеримент, який проводиться з метою вивчення причинно-наслідкових зв'язків і включає моделювання та активний вплив на процес формування ноосферних уявлень за допомогою технології. Були визначені наступні критерії формування ноосферних уявлень у студентів: образність, емоційність, оригінальність і абстрактність. Їх вибір обумовлений визначенням «ноосферних уявлень» і представленими в ньому одиничними, особливими і загальними категоріями. До кожного критерію були застосовані відповідні методи. Критерій уяви характеризується здатністю виділяти одиничне, пов'язане з яскравим, мальовничим і виразним описом і зображенням ноосферних об'єктів. Методи, які застосовуються до цього критерію, були бали, накопичені всіма студентами. Невербально, кількісні характеристики сили емоцій оцінювалися за шести бальною шкалою: х1 (дуже сильний, яскравий); х2 (середній); х3 (не дуже сильна); х4 (не дуже слабкий); х5 (слабка); х6 (дуже слабкий). Емоційні оцінки та судження визначалися за допомогою 12 пар прикметників, які виражають емоційний стан студентів. Обрано такі дескриптори (показником якості адекватності було відношення найвищого показника адекватності в балах — 3 бали — до загального балу):

1. Красивий 3+2+1-1-2-3 Простий
2. Веселий (радісний) 3+2+1-1-2-3 Сумний
3. Добрий 3+2+1-1-2-3 Злий
4. Яскравий (дзвінкий) 3+2+1-1-2-3 Нудний
5. Світлий 3+2+1-1-2-3 Темний
6. Тихий 3+2+1-1-2-3 Гучний
7. Теплий 3+ 2+1-1-2-3 Холодний
8. М'який 3+2+1-1-2-3 Грубий
9. Ніжний 3+2+1-1-2-3 Різкий
10. Легка вага 3+2+1-1-2-3 Важкий
11. Приємний 3+2+1-1-2-3 Неприємний
12. Дивовижний 3+2+1-1-2-3 Звичайний

Вираз, який використовується для його опису — 0,5 бала, тваринний світ і передача його емоційного стану за допомогою виразних засобів — 0,75 бала, багатство абстрактних духовних понять і цінностей як єдність аудіо– та візуальних образів — 1 бал. Критерій Абстракції визначається здатністю знаходити загальне, аналізувати і узагальнювати ноосферні

показники, визначати основну ноосферну ідею запропонованої ситуації, осягати її духовну, етичну та естетичну цінність. Головна ноосферна ідея, що визначає власну позицію визначає виразні засоби, які дозволяють осмислити ситуацію, яка має місце. На основі всіх критеріїв були визначені чотири рівні сформованості ноосферних уявлень у студентів вищих навчальних закладів: високий, вище середнього, середній і низький — відповідно 25–30, 20–24, 15–19 та 0–10 балів.

Структурно-функціональний компонент технології включав форми, методи і засоби формування ноосферних уявлень у студентів через активи в процесі реалізації авторської програми. Основними видами практичних занять були колективні, групові та індивідуальні заняття. В процесі реалізації авторської програми студенти розробили двокомпонентні та трикомпонентні інтегровані завдання для своїх одногрупників, де вони включали різні ступені взаємодії видів діяльності; створили проекти, такі як "ноосферна ідея єдності у творчості відомих особистостей України та світу. У процесі реалізації авторської програми використовувалися такі активні методи навчання: дослідницький (спостереження), вербальний і невербальний, творчий (теорія рішення винахідницьких завдань, монотипія для опису природи, кейс-метод).

Формування знань у студентів за традиційного підходу за всіма критеріями на визначальному етапі експерименту було на середньому і низькому рівнях. Впровадження ноосферної освіти як біоадекватної методики за всіма критеріями спровокувало зміни — результати були отримані на високому, вище середнього і низькому рівнях, що свідчить про ефективність розробленої технології формування ноосферних уявлень у студентів вищих навчальних закладів, заснованих на категоріях одиничного, особливого і загального. Генезис предмета дослідження дозволив уточнити зміст ноосферних уявлень у студентів вищих навчальних закладів, заснованих на категоріях одиничного, особливого і загального, і розглянути це явище як вищу форму чуттєвого відображення світу, що містить в собі можливість ноосферних узагальнень, які розглядаються через творчу мову науки та емоційно забарвлене ставлення індивіда до життя. Їх специфіка визначалася розумінням ідеї єдності людини і природи, світу, космосу.

Результати, отримані на визначальному етапі експерименту, дозволяють зробити висновок, що вони залежать від здатності студентів: а) образно і виразно описувати ноосферні об'єкти і явища, характеризувати особисте ставлення студента до ноосферних явищ, у зв'язку з інтенсивністю вираження емоцій і почуттів, на основі виявлення однини; б) створювати унікальні, яскраві образи, пов'язані з їх унікальністю і суб'єктивним баченням проблеми студентом; в) проаналізувати і узагальнити показники

ноосферизму, ґрунтуючись на проявах загального. Були визначені наступні критерії: уява, емоційність, оригінальність, абстракція; були використані відповідні методи і визначені рівні (високий, вище середнього, середній, низький), що дало можливість глибоко і всебічно вивчити ноосферні уявлення студентів. В межах експерименту виявлені закономірності співвідношення одиничного, особливого і загального в ноосферних прозріннях студентів. В основному студенти виділяли однину, дещо більш поширену і найменш особливість. Це пов'язано з їх непідготовленістю до систематизації та узагальнення чуттєвих образів, здатністю до самостійної творчої та дослідницької діяльності.

Список використаних джерел

1. Butuzova L., Dmitrieva. S., & Plotnilova, M. Psychological Perception Of Foreign-Language Periodicals And Videos By Adults Learning Foreign Language. *Herald of Kiev Institute of Business and Technolog*y. 2020. 43 (1). P. 26–33. DOI: https://doi.org/10.37203/kibit.2020.43.04
2. Курмишев Г. В., Ходаківський Є. І., Іванюк О. В., Плотнікова М. Ф. Світобачення в ноосферній освіті. *Наукові горизонти.* 2018. № 5 (68). С. 24–31.
3. Ноосферна освіта: науково-методологічні основи і вітчизняна практика : навч.-метод. посіб. / за наук. ред. Г. В. Курмишева. Житомир : Рута, 2017. 148 с.
4. Плотнікова М. Ф. Ноосферна освіта — біоадекватна методика в освіті та вихованні. *Викладання економічних дисциплін в умовах глобалізації та європейської інтеграції України* : зб. мат. міжнар. наук.-метод. конф., Харків, 02 червня 2017 р. Харків, 2017. С. 21–22.
5. Васильєв М. Л., Грабар І. Г., Молодецька С. В., Плотнікова М. Ф. Родова садиба: економіка, технології, комунікації, екологія : навч. посіб. Житомир : Рута, 2017. 272 с.